

IV. EDUKOLOGIJA

AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ PANAUDOJIMAS AUKŠTOSIOSE MOKYKLOSE TEISINIO UGDYMO PASKAITOSE

Dr. Romas Prakapas

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Edukologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4710
Elektroninis paštas edk@mruni.eu

Julija Avinaitė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Edukologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4710
Elektroninis paštas edk@mruni.eu

Pateikta 2011 m. sausio 31 d.

Parengta spausdinti 2011 m. balandžio 8 d.

Anotacija

Stripsnyje pateikiami tyrimo duomenys apie aktyviųjų mokymo metodų taikymą aukštosiose mokyklose teisinio ugdymo paskaitose. Remiantis tyrimo duomenimis, daromos išvados, kad teisinio ugdymo paskaitų metu taikant aktyviuosius mokymo metodus, formuojamas studentų kritinis mąstymas; taikant aktyviuosius mokymo metodus, yra lavinamas studentų aukštesnio lygio mąstymas, bendradarbiavimo įgūdžiai, skatinama domėtis dėstoma medžiaga, įsitraukti į studijų procesą bei praktiškai panaudoti teorines žinias; lavinamas studentų kritinis mąstymas ir savarankiškumas mokantis. Teigiama, kad aktyviųjų mokymo metodų taikymas studijų procese priklauso nuo dėstytojo pasirengimo ir gebėjimo juos taikyti, nuo studentų pasirengimo dirbti, taikant aktyviuosius mokymo metodus, ir nuo studijų dalyvių mokymosi skirtumų. Apibendrinant tyrimo duomenis pažymima, kad daugumoje teisinio ugdymo studijų dalykų yra taikomas tik vienas arba keli aktyvieji mokymo metodai, todėl, norint visapusiškai formuoti studentų gebėjimus, būtina, atsižvelgiant į skirtingus studentų poreikius, taikyti įvairesnius aktyviuosius mokymo metodus, kuriuos teigiamai vertina studentai.

Reikšminiai žodžiai: *aktyvieji mokymo metodai, teisinis ugdymas, aukštoji mokykla.*

Įvadas

Žinių visuomenėje svarbus yra aukštojo mokslo vaidmuo. Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) pažymėta, kad aukštasis mokslas yra aukščiausia Lietuvos nuosekliojo švietimo sistemos dalis. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (Valstybės žinios. 2009, Nr. 54-2140) studijos apibrėžiamos kaip asmens, įgijusio ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą, mokymasis aukštojoje mokykloje pagal tam tikrą studijų programą arba rengiant disertaciją. Minėtame įstatyme teigiama, kad mokslo ir studijų sistema ugdo kūrybingą, išsilavinusią, orią, etiškai atsakingą, pilietišką, savarankišką ir verslią asmenybę. Tai rodo, kad aukštajam mokslui, kaip vertybių, patirties ir įgūdžių perdavimo institucijai, turėtų būti

skirtas ypatingas dėmesys. Padidėjus aukštojo mokslo institucijų skaičiui, aktualus tampa kokybės klausimas. Kyla uždavinys formuoti ne tik išsilavinusią, bet ir kūrybingą asmenybę, kuri geba diskutuoti, abejoti, kritiškai mąstyti. V. Rajeckas (1999) teigia, kad tautos pagrindas yra aukštos tautinės savimonės, įvairiapusiškai išprusęs, išsilavinęs, turintis kūrybingumo žmogus. Įvairiapusiškai išprusęs žmogus turi ne tik išmanyti savo teises, bet ir gebėti jas įgyvendinti. Tai, be abejonės, susiję su jo teisiniu raštingumu. Akivaizdu, kad aukštojo mokyimo institucijos yra tinkama terpė teisinėms žinioms perduoti ir jas formuoti.

Teisės sampratos, teisiųjų žinių perdavimo, teisės filosofijos klausimai mokslinėje literatūroje (pavyzdžiui, Šlapkauskas, 2004; Vaišvila, 2000; Vansevičius, 2000 ir kt.) plačiai nagrinėjami. Dauguma ne tik socialinių mokslų studijų programų perduoda teisinės žinias, formuoja teisinę savimonę. Akivaizdu, kad teisiniui ugdymui bei jo kokybei turėtų būti skiriamas atitinkamas dėmesys. Juk kokybė, kaip pažymi B. Bitinas (2000), yra ypatingos socialinės svarbos prielaida, istorinė kategorija, nes, kintant visuomenei, kinta ir gerai išugdyto jos nario vaizdinys. Vienas iš studijų kokybės gerinimo būdų yra ugdymo metodų parinkimas.

Priklausomai nuo ekonominių, socialinių ir kt. pokyčių švietime diegiamos naujovės, skatinančios ieškoti naujesnių mokymo metodų. A. Vasiljevas (Васильев, 2005) teigia, kad dideli pasaulinės ekonomikos tempai, greitai besikeičiantys reikalavimai specialistui, didelis informacijos kiekis reikalauja studijų proceso metu taikyti įvairius aktyvius mokymo metodus. Yra žinoma, kad studijų procese svarbu skatinti studentus savarankiškai mąstyti, dalyvauti veikloje. Be to, anot A. Revell ir E. Wainwright (2009), užsiėmimai turėtų būti mąstymą skatinantis iššūkis studijuojančiam. Šių sparčiai besikeičiančių laikų žmogus turi kritiškai mąstyti, būti iniciatyvus, sugebantis prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų. Kritinis mąstymas padeda įvertinti situaciją, priimti sprendimus bei savarankiškai apsispręsti. B. Bitinas (2000) teigia, kad pagrindiniai išsilavinimo rodikliai siejami ne su enciklopedinėmis žiniomis arba gebėjimu jas įsisavinti, panaudojant įvairius šaltinius, o su individo gebėjimu suvokti ir apsispręsti, kokia informacija jam reikalinga konkrečiai problemai spręsti ir koks racionaliausias būdas ją gauti.

Analogiškai kaip ir teisės teorijos, teisės filosofijos bendrieji klausimai, taip ir ugdymo metodai mokslinėje literatūroje (Jovaiša, 1996; Rajeckas, 1999; Bitinas, 2000; Jakavičius 1998; ir kt.) yra plačiai aprašyti. Be klasikinių, tradicinių ugdymo metodų pastaruoju metu plačiai diskutuojami ir aprašomi aktyvieji mokymo metodai (Bižys, Linkaitytė, Valiukevičiūtė, 1996; Teresevičienė, Gedvilienė, Zuzevičiūtė, 2006; Petty, 2008 ir kt.). Taip pat pakankamai plačiai mokslinėje literatūroje aprašoma, kaip vieni, ir kiti metodai taikomi, dirbant su vaikais. Tačiau aktyviųjų mokymo metodų panaudojimas aukštojo mokslo institucijose, o ypač ugdant teisinės žinias, nėra nagrinėtas. Akivaizdu, kad aktyviųjų mokymo metodų pritaikymas studijoms universitete turėtų būti plačiau analizuojamas.

Problema – nėra žinoma, kokie ir kaip taikomi teisinio ugdymo paskaitose bei seminaruose aktyvieji mokymo metodai, kaip jų taikymą vertina studentai ir kt.

Objektas – aktyviųjų mokymo metodų taikymas teisinio ugdymo paskaitose.

Tikslas – atskleisti aktyviųjų mokymo metodų taikymo būklę aukštosiose mokyklose, vykdant teisinį ugdymą.

Metodai: mokslinės, metodinės, teisinės literatūros šaltinių analizė ir apibendrinimas bei anoniminė anketinė studentų apklausa.

Anketinės apklausos metu surinkti duomenys apdoroti kompiuterine programa Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 17 for Windows. Anketinės apklausos duomenų apdorojimas grindžiamas kiekybinės analizės (aprašomosios ir inferencinės statistikos) metodais. Aprašomoji statistika pateikiama remiantis padėties, sklaidos ir ryšių matais, o išvadinė statistika – reikšmingumo kriterijais. Taikytas neparametrinis Friedmano testas skirtingais testais gautiems ranginiams rezultatams palyginti, nurodant vidutinį rangą – kuo jis didesnis, tuo labiau atitinkamas kintamasis gali įgyti didesnes, palyginti su kitais kintamaisiais, reikšmes (Čekanavičius, Murauskas, 2002). Taip pat nurodomas reikšmingumo (p) lygmuo. Bendras klausimyno Cronbacho alpha koeficientas – 0,62; subskalėse jis svyruoja nuo 0,55 iki 0,91. Matematiniai duomenų skaičiavimai straipsnyje nepateikiami.

Tyrimo imtis. Siekiant generuoti gautų duomenų analizės išvadas, buvo pasirinkta tikimybinė paprastoji atsitiktinė atranka. Konkretus imties dydis (atsižvelgiant į socialinių tyrimų objektų homogeniškumo laipsnį, numatytą analizės smulkumo laipsnį bei tyrimo išvadų patikimumo lygį) buvo skaičiuojamas vadovaujantis V. Jadovo (Kardelis, 2007) sudarytomis statistinės imties lentelėmis pagal V. Panniotto pateiktą formulę, kai imties reprezentatyvumo paklaida $\Delta = 0,05$, t. y. maksimali leistina socialiniuose tyrimuose. Taigi atsižvelgiant į tai, kad 2010 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos universitetuose buvo 183806 studentai, remiantis minėta formule buvo nustatyta, jog tyrime privalu apklausti ne mažiau kaip 398 studentus, siekiant gaunamų duomenų reprezentatyvumo.

Aktyviųjų mokymo metodų taikymo teorinės prielaidos

Nors aktyviųjų mokymo metodų sąvoka vartojama pakankamai plačiai, tačiau ji nėra viena-reikšmiškai apibrėžta. Literatūroje pateikiami gana skirtingi apibūdinimai. Gana dažnai aktyviuoju mokymu apibūdinama patirtis, kurianti mokymo situacijas, padedančias jungti teoriją ir realaus pasaulio situacijas. Kaip pažymi L. A. DiMatteo ir T. L. Anenson (2007), praktinės problemos yra pristatomos ne būtinai siekiant jas išspręsti, bet tam, kad visiškai būtų įsisavinama problema ir jos esmė. Aktyviojo mokymo privalumas yra įgūdžiais pagrįsti ir problemomis paremti pratimai, kurie plėtoja besimokančiojo kompetenciją, specializuotų žinių pritaikymą. Tačiau, kai kurie autoriai, pavyzdžiui, V. Rajeckas (1999), teigia, kad metodų skirstymas į aktyviuosius ir pasyviuosius yra netikslingas, nors ir pažymi, kad besimokančiojo savarankiškumas bei aktyvumas yra itin reikšmingi demokratinės visuomenės nario bruožai.

Yra žinoma, kad studentai išmoksta daugiau, kai jie yra aktyvūs studijų proceso dalyviai ir turi galimybių mąstyti bei pritaikyti dėstomąją medžiagą įvairiose situacijose. Spręsdami problemas bendradarbiaudami su kitais, studentai plėtoja įgūdžius, formuojančius kompetencijas spręsti problemas, su kuriomis ateityje bus susiduriama darbo vietoje, bendruomenėje ir asmeniniame gyvenime. Aktyvusis mokymas tampa strategija, lemiančia studentų veiklą ir mąstymą apie ją (Bonwell, Eison, 1991). Šio sąveikinio proceso metu, anot M. Silbermano (2007), norint gerai ką nors išmokti, reikia klausyti, matyti, kelti klausimus ir diskutuoti apie tai su kitais. Be to, studentai turi tai daryti patys: atrasti ir pateikti pavyzdžių, tobulinti įgūdžius. A. W. Chickerinas ir Z. F. Gamson (1991) teigia, kad studentai turi kalbėti apie tai, ką studijuoja, rašyti, sieti su praeities patirtimi bei pritaikyti kasdieniame gyvenime. Minėti autoriai, apibūdėdami aktyvųjų mokymą, pateikia keturių principų struktūrą: studijuojančiųjų sąveika; aktyvusis mokymas, pagrįstas patirtimi; pakankamai laiko klausimams; pagarba skirtingiems individualaus mokymosi būdams.

Todėl tikslinga aktyvųjų mokymą suvokti kaip metodologiją, kuri pirmenybę teikia į studentą orientuotam mokymui, įtraukianti studentą į ugdymo procesą. C. C. Bonwell ir J. A. Eisonas (1991) atkreipia dėmesį į tai, kad, studijų proceso metu taikant aktyvaus mokymo strategijas, didesnis dėmesys skiriamas studentų aukštesnio lygio mąstymo įgūdžiams (kūrybiškumas, kritinis mąstymas, informacijos analizavimas, vertinimas ir kt.) lavinti, o ne studijų medžiagai išklaudyti. Pabrėžiamas besimokančiųjų požiūrio ir vertybių formavimas. Dėstomos medžiagos klausimas šiuo atveju traktuotinas kaip pasyvus reiškinys. Taikant aktyviuosius mokymo metodus, sudaroma galimybė atrasti individualius problemų sprendimo būdus, abejoti pateikiamos informacijos teisingumu, pareikšti savo požiūrį į pateiktus klausimus ir kt. Aktyviojo mokymo procesas padeda studentams tapti kritiškai mąstančiais, gebančiais argumentuotai diskutuoti, logiškai tirti ir vertinti kitų argumentus.

Studijų dalyvius skatinant taikyti aukštesnio lygio mąstymą, būtina technikų įvairovė, siekiant patenkinti skirtingus studentų mokymosi stilius. L. A. Reidas ir C. M. Weberis (2008) aprašo vizualinę mediją, kaip aktyviojo mokymo metodą: filmai, video juostos, pristatymai, televizija bei internetas. Šie metodai turi privalumą būti lengvai pritaikomi auditorijoje ir yra įdomūs dabartinių laikų besimokantiejiems. Be to, galima paminėti vaidinimus, žiniasklaidos priemones, interaktyvius žaidimus ir diskusijas. Taikyti mokymo procese šiuolaikines technologijas yra naudinga, siekiant įsisavinti medžiagą, sudominti ugdytinį ir įsiminti mokomąją medžiagą. Visa tai kelia prielaidas tikrai domėtis dėstomu dalyku, taip pat, P. Ramsdeno nuomone (1991), motyvuoja studentus priimti, vertinti ir interpretuoti informaciją bei sieti jau turimas žinias su sritimis, kurių dabartiniu metu mokosi.

V. Šernas (1995) pažymi, kad profesijos ugdytojas yra vedlys į profesiją, o ne vien informatorius. Savo ruožtu studijuojantysis – pagrindinis proceso veikėjas, o ne imitatorius. Domėdamasis dėstomu dalyku, jis geriau įsisavina dėstomąją medžiagą. Ugdymo metodų įvairovė padeda sudominti studentą, priemonių gausa sukuria studijoms tinkamą aplinką. Mažinant prieštaravimus tarp įgytos ir naujos patirties, lengviau įsisavinama informacija, mokant studijuoti bei formuojant studijavimo motyvus, stiprėja besimokančiojo noras tobulėti, o krūvio didinimas jam yra teigiamas iššūkis. Yra žinoma, kad net įdomiausios paskaitos metu dėmesio lygis natūraliai krenta po dvidešimties dėstymo minučių, todėl aktyvus mokymas tampa ypač aktualus, siekiant tobulinti mokymo procesą. Aktyviai dalyvaudamas mokymo procese, besimokantysis tampa atsakingas už gilesnį medžiagos supratimą ir dalyko įsisavinimą.

Teisinis ugdymas aukštesiose mokyklose

Teisinis ugdymas yra demokratinės valstybės požymis. Tinkamai ugdant atskirą asmenį, kuriama kultūringa, socialiai aktyvi ir atsakinga visuomenė. Teisinis ugdymas yra būtinas elementas, siekiant išauklėti teisingą, moralų, pareigingą ir dorovingą žmogų. Teisė ir ugdymas yra glaudžiai susiję,

kadangi juos abu jungia tiesos siekimas. Teisėtas elgesys yra demokratiškos, darnios visuomenės požymis. Nuo to, kaip išsivysčiusi asmenų teisinė sąmonė, priklauso žmogaus veikla, kuri lemia bendruomenės gerovę, saugumą ir lygiateisiškumą. Aukštoji mokykla yra institucija, kurioje žmogui gali būti ne tik suteikiama teisinių žinių, bet ir ugdomas teisių bei pareigų vienovės suvokimas.

Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos AIKOS (www.aikos.lt) duomenų bazės 2010 m. gruodžio mėn. duomenimis, vienos iš didžiausių mūsų šalies aukštųjų mokyklų yra Vilniaus universitetas (toliau – VU) (22976 studentai; 14 fakultetų ir 5 institutai; 64 bakalauro ir vientisųjų, 103 magistro studijų programos), Mykolo Romerio universitetas (toliau – MRU) (19716 studentų; 6 fakultetai ir 1 institutas; 14 bakalauro ir 46 magistro studijų programos), Vilniaus Gedimino technikos universitetas (toliau – VGTU) (15715 studentų; 8 fakultetai ir 2 institutai; 44 bakalauro ir vientisųjų, 50 magistro studijų programų), Vilniaus pedagoginis universitetas (toliau – VPU) (11412 studentų; 8 fakultetai ir 4 institutai; 44 bakalauro ir vientisųjų, 62 magistro studijų programos). Atsižvelgiant į tai, kad šios aukštosios mokyklos yra vienos didžiausių, turinčių pakankamai daug ir įvairių studijų programų, darytina prielaida, jog jose ryškiausiai atsiskleidžia teisinis ugdymas.

Visų keturių nagrinėjamų institucijų vykdomose studijų programose daugiausiai teisinio ugdymo studijų dalykų yra Mykolo Romerio (21 dalykas) ir Vilniaus (17 dalykų) universitetuose, o mažiausiai – Vilniaus pedagoginiame (11 dalykų) ir Vilniaus Gedimino technikos (8 dalykai) universitetuose. Plačiausiai teisinio ugdymo dalykai dėstomi Mykolo Romerio ir Vilniaus universitetuose, o kituose universitetuose teisinio ugdymo dalykai dėstomi tik kai kuriuose fakultetuose atskirose studijų programose.

Susipažinus su visų minėtų aukštųjų mokyklų teisinio ugdymo studijų dalykų programomis, galima teigti, kad tose aukštosiose mokyklose yra tik keli studijų dalykai (Teisės pagrindai ir Darbo teisė) panašūs savo pavadinimais, tikslais, dėstymo formomis, tačiau besiskiriantys turiniu (kuris priklauso nuo studijų programos, kuria remiantis dėstomas konkretus teisinis dalykas, ir nuo universiteto keliamų tikslų studijų dalyvio kompetencijai).

Apibendrinant anksčiau pateiktas teorines aktyvaus ugdymo prielaidas (padėti studentams išmokyti teisės discipliną; suteikti galimybes įveikti nerimą, susijusį su aktyviu dalyvavimu auditorijoje; padėti jiems išsiaiškinti teisines problemas kasdieniame gyvenime; aktyviai įtraukti studentus į studijų procesą; padėti studijų dalyviams formuoti rašytinius bei verbalinius kritinio mąstymo įgūdžius; drąsinti studentus teoriją pritaikyti praktikoje), suponuojančias studijuojančio asmens kritinio mąstymo gebėjimų ugdymą ir plėtrą, siekta analizuoti paskaitų bei seminarų metu taikomus metodus.

Kaip teisinio ugdymo paskaitose ir seminaruose panaudojami aktyvieji mokymo metodai, buvo tiriama 2010 m. spalio – lapkričio mėnesiais. Tyrimo metu buvo gilintasi, kaip minėtame studijų procese buvo taikomi aktyvieji mokymo metodai. Tyrimo instrumentas, konstruotas remiantis humanistine teorija, atkreipiančia dėmesį į tai, kad studijų proceso metu privalu atsižvelgti į studentų poreikius, jų individualiuosius mokymosi ypatumus, kai bendradarbiaujant kuriamas prasmingas, pozityvus studentų tarpusavio ryšys.

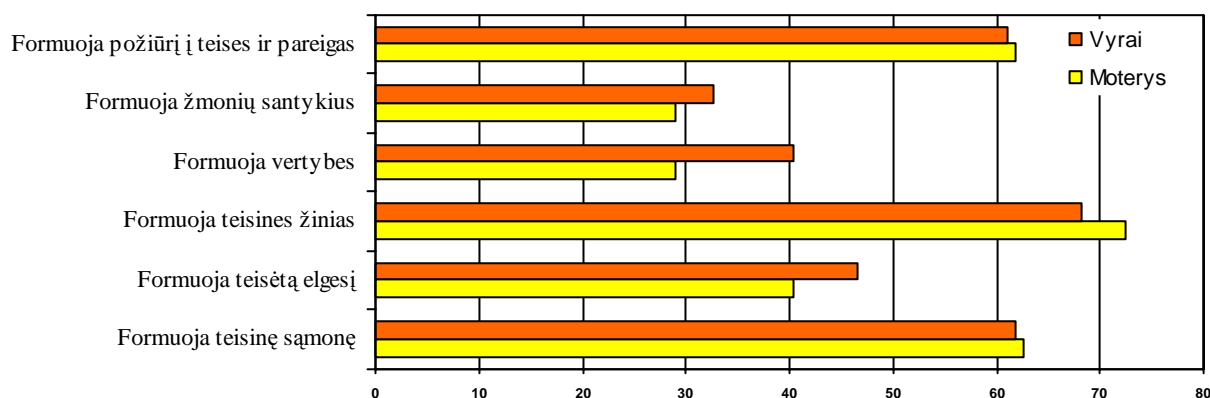
Anketa buvo sudaryta iš klausimų, atskleidžiančių aktyviųjų mokymo metodų panaudojimą teisinio ugdymo studijų metu. Anoniminės apklausos metu buvo siekiama atskleisti studentų nuomonę apie teisinį ugdymą, išsiaiškinti, kokie aktyvieji mokymo metodai yra taikomi teisinio ugdymo paskaitose ir seminaruose bei minėtų metodų priimtinumą ir poveikį. Taip pat, buvo stengiamasi išryškinti studentų požiūrį į teisiniame ugdyme taikomus aktyviuosius mokymo metodus.

Tyrimo duomenys ir interpretacija

Tyrimo dalyvavo 402 respondentai (256 merginos ir 146 vaikinai, kurių amžius nuo 18 iki 35 m.) besimokantys pagal 92 skirtingas studijų programas. Didžioji dalis tiriamųjų (325) – nuolatinė bakalauro studijų programų studentai, 17 – iššęstinių bakalauro studijų programų studentai, 43 – nuolatinė magistro studijų programų studentai, 17 – iššęstinių magistro studijų programų studentai.

Tyrimo metu nustatyta, kad didžioji dalis studentų mano, jog teisinis ugdymas formuoja teisinę sąmonę (62,3 proc.), teisines žinias (69,7 proc.) ir požiūrį į teises bei pareigas (61,5 proc.). Kiek mažesnis poveikis jaučiamas vertybėms (33,1 proc.) bei žmonių tarpusavio santykiams (30,3 proc.). Tik itin maža apklaustųjų dalis (2,3 proc.) mano, jog tai neturi studentui jokio poveikio. Akivaizdu, kad teisinis ugdymas yra pakankamai svarbi studijų proceso dalis, ugdanti žmogaus vertybes, sąmonę, žinias, elgesį, moralę ir santykius su kitais žmonėmis.

Analizuojant tyrimo duomenis lyčių aspektu (žr. 1 pav.), reikšmingų nuomonių skirtumų nepastebėta, išskyrus požiūrį į vertybių formavimą: kiek daugiau vyrų (40,3 proc.) nei moterų (28,9 proc.) mano, kad teisinis ugdymas formuoja vertybes ($p < 0,03$).

1 pav. Teisinio ugdymo poveikis (proc.)
Fig. 1. The effect of legal education (in percent)

Analizuojant tyrimo duomenis pagal aukštąsias mokyklas, pastebėta, kad dauguma MRU (75,4 proc.) ir VGTU (74 proc.) studentų mano, jog teisinis ugdymas formuoja teisinę sąmonę. Tuo tarpu daugiau nei studijuojančiųjų kitose aukštosiose mokyklose VPU studentų (52,4 proc.) mano, kad teisinis ugdymas formuoja teisėtą elgesį ir vertybes. VU studentų nuomonės dėl minėto vertinimo labai ryškiai neišsiskyrė. Manytina, kad teisinio ugdymo poveikio vertinimui įtakos turi teisinio ugdymo studijų dalykų dėstymas bei studijų programų turinys, kuris, kaip jau buvo minėta, skiriasi, priklausomai nuo aukštosios mokyklos. Lyginant bakalauro ir magistro pakopų studentų nuomones apie teisinio ugdymo poveikį, paaiškėjo, kad statistiškai reikšmingai daugiau bakalauro pakopos studentų mano, jog teisinis ugdymas formuoja žmonių santykius (33,5 proc. bakalauro studijų programų studentų ir 11,9 proc. magistrantūros studijų programų studentų, $p < 0,001$).

1 lentelė. Kritinį mąstymą formuojančių metodų taikymas teisinio ugdymo paskaitose
Table 1. Critical thinking forming techniques in legal education classes

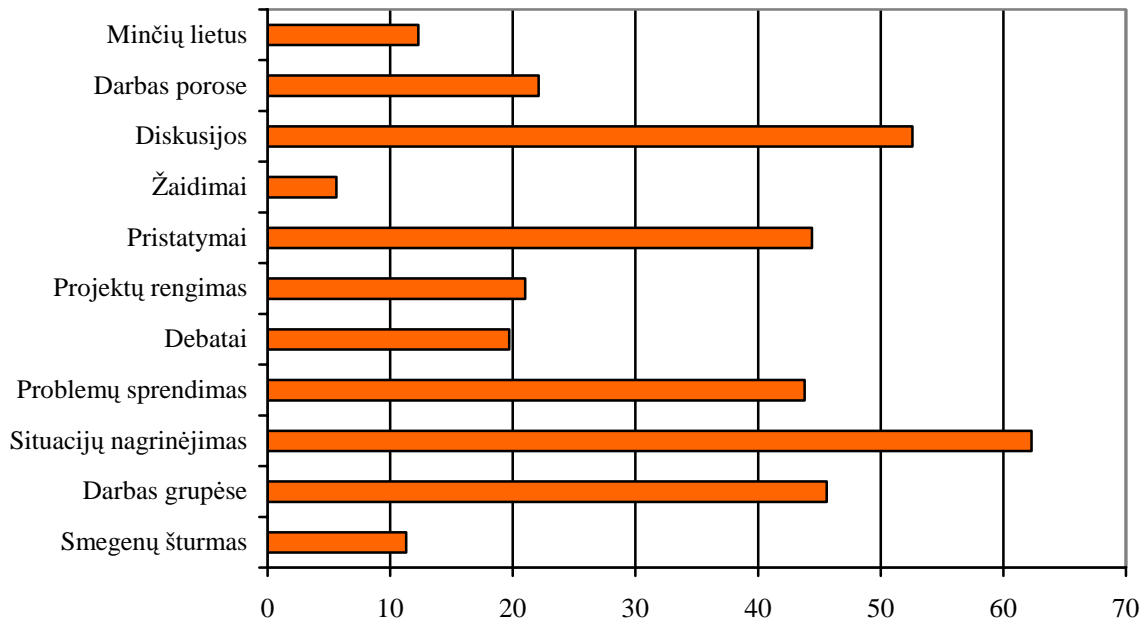
	Pristatyti argumentuotus teiginius	Vertinti kitų studentų argumentus	Dalyvauti diskusijose	Dalyvauti debatuose	Surasti ir atpažinti klaidingus argumentus arba teiginius	Nuomones atskirti nuo pagristų faktų	Išskirti pagrindinę problemą iš keleto pateiktų	Apibendrinti pateiktas išvadas	Įvertinti kitų studentų darbą	Įvertinti dėstytojo darbą	p-reiškė
Vidutinis rangas	6,36	5,53	6,64	4,38	5,87	5,51	5,62	6,78	4,58	3,71	0,001

Kaip jau buvo minėta, šių dienų žinių visuomenėje kritinio mąstymo formavimas yra reikšmingas asmenybės tapsmui. Jo pagalba asmeniui tampa paprasčiau susigaudyti dideliame informacijos sraute, pasirinkti svarbiausius duomenis bei suprasti informacijos vertę. Kritinis mąstymas studijų procese pasireiškia gebėjimu pristatyti argumentuotus teiginius; vertinti kitų studijų dalyvių pateikiamus argumentus; diskutuoti; dalyvauti debatuose; iš daugelio pateiktų argumentų ar teiginių nustatyti teisingus arba klaidingus; atskirti nepagrįstas nuomones nuo faktų; nustatyti pagrindinę problemą; apibendrinti išvadas; vertinti kitų studentų arba dėstytojo darbą (žr. 1 lentelę). Tyrimo duomenys rodo, kad teisinio ugdymo paskaitose dažniausiai apibendrinamos pateiktos išvados, dalyvaujama diskusijose, argumentuojami teiginiai. Kiek rečiau vertinamas dėstytojo arba kitų studentų darbas, dalyvaujama debatuose.

Tyrimu atskleista, kad MRU dažniau nei kituose universitetuose vertinami studentų argumentai, VGTU dažniau nei kitose aukštosiose mokyklose tiriamųjų prašoma faktus atskirti nuo nuomonių, įvertinti kitų studentų darbą. Kritinio mąstymo elementų teisinio ugdymo paskaitose mažiausiai pastebėta VPU. Be to, tyrimo duomenys rodo, kad rečiausiai visose aukštosiose mokyklose įvertinamas dėstyto-

jo darbas, nepaisant to, jog tai sudaro galimybes tobulinti įvairius studijų proceso aspektus, pritaikyti juos studentų poreikiams.

Pakankamai retai studijų procese organizuojami debatai, kaip aktyvaus mokymo/si metodas. Tai gali būti susiję su keliomis priežastimis. Pirmiausia, šiam metodui įgyvendinti reikia išskirtinio studentų pasirengimo, antra, būtinos tam tikros sąlygos studijų proceso metu, trečia, būtinas dėstytojo profesinis pasirengimas ir studijų proceso metu gebėjimas taikyti šį metodą.

2 pav. Aktyviųjų mokymo metodų taikymas teisinio ugdymo paskaitose (proc.)
Fig. 2. Active teaching methods in legal education lectures (in percent)

Studentai teigia, kad dėstant teisinius dalykus ir paskaitų, ir seminarų metu iš minėtų aktyviųjų metodų dažniausiai yra taikomas situacijų nagrinėjimo metodas (62,3 proc.) bei pakankamai dažnai taikomi diskusijų bei darbo grupėse metodai (žr. 2 pav.). Kiti metodai taikomi sąlyginai retai. Studijų procese pakankamai kukliai taikomi įvairesni aktyvieji mokymo metodai, todėl galima teigti, kad aukš-tųjų mokyklų dėstytojai gali stokoti kompetencijų taikyti minėtus metodus.

Taip pat tyrimo metu siekta ne tik atskleisti, kokie aktyvaus mokymo metodai yra taikomi paskai-tose ir seminaruose, tačiau buvo studentų teiraujama ir kaip jie vertina šių metodų taikymo poveikį (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Aktyviųjų mokymo metodų poveikis
 Table 2. The effect of active learning methods

Poveikis	%
Skatina domėjimąsi dėstoma medžiaga	54,4
Skatina studentų motyvaciją studijuoti	41,5 **
Skatina mąstyti	66,7 **
Skatina efektyviau atkurti informaciją	38,2 **
Skatina viešai kalbėti	47,2
Skatina teorines žinias panaudoti praktikoje	56,2 *
Skatina argumentuotai reikšti mintis	51
Skatina savikontrolę ir savikritiką	28,7 ***
Skatina kritiškai mąstyti	53,8
Jokio poveikio neturi	1,5 **

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Dauguma studentų mano, kad aktyvus mokymas turi vienokį arba kitokį teigiamą poveikį. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad statistiškai reikšminga studentų dalis nėra linkusi susieti aktyvaus mo-

kymo metodų taikymo su įtaka motyvacijai (58,5 proc.) arba skatinimui aktyviau atkurti informaciją (61,8 proc.). Statistiškai reikšmingai daugiau moterų (72,4 proc.) nei vyrų (56,9 proc., $p < 0,005$) mano, kad, aktyviai taikant mokymo metodus, skatinama mąstyti. Daugiau moterų (61,4 proc.) nei vyrų (47,2 proc., $p < 0,01$) mano, kad, taikant minėtus metodus, skatinama teorines žinias panaudoti praktikoje ir daugiau vyrų (39,6 proc.) nei moterų (22,4 proc., $p < 0,001$) yra linkę manyti, kad tai skatina savikontrolę bei savikritiką. Taip pat tyrimo metu išryškėjo, kad daugiau bakalauro studijų programų studentų (45 proc.) linkę manyti, jog aktyvieji mokymo metodai skatina jų motyvaciją studijuoti. Tam teiginiui pritaria tik 22 proc. magistrantūros studijų programų studentų ($p < 0,001$), o daugiau (30,8 proc.) bakalauro studijų programų studentų nei magistrantų (16,9 proc., $p < 0,03$) mano, kad aktyviai mokant skatinama savikontrolė ir savikritika.

Vertindami aktyviųjų mokymo metodų priimtinumą (žr. 3 lentelę), studentai aukščiausią ranginį įvertinimą suteikia situacijų nagrinėjimui (7,72), problemų sprendimui (7,57) ir diskusijoms (7,22). Tuo tarpu paskaitų ir seminarų metu taikomi žaidimų (4,84) bei minčių lietaus (4,49) metodai, studentų nuomone, yra mažiausiai aktualūs. Tai, kaip jau buvo minėta, parodo, kad kuo didesnis vidutinis rangas, tuo atitinkamas kintamasis įgyja didesnes, palyginti su kitais kintamaisiais, reikšmes.

3 lentelė. Aktyviųjų mokymo metodų priimtumas
Table 3. The acceptability of active learning methods

	Minčių lietus	Darbas porose	Diskusijos	Žaidimai	Pristatymai	Projektų rengimas	Debatų	Problemų sprendimas	Situacijų nagrinėjimas	Darbas grupėse	p-reikšmė
Vidutinis rangas	4,49	6,04	7,22	4,84	5,71	5,73	6,08	7,57	7,72	6,65	0,001

Studijų proceso dalyvių vertinimas yra svarbus studijų kokybės vertinimo bei situacijos analizės veiksnys. Atsižvelgiant į jį, galima sėkmingai koreguoti dėstytojų metodus, medžiagos pateikimo būdus. Atliktu tyrimu atskleisti tam tikri teisinio ugdymo dėstytojų aukštesiose mokyklose ypatumai. Kaip rodo ne tik mokslinės literatūros studijos, bet ir tyrimo rezultatai, aktyvus mokymo metodų taikymas formuoja kritinį mąstymą. Lyginant dažniausiai taikomus aktyviuosius mokymo metodus su labiausiai studentams priimtinais mokymo metodais, išryškėjo problemų sprendimo metodas. Jį dauguma respondentų įvertino kaip labiausiai priimtina, tačiau pagal tyrimo duomenis jis nėra labai dažnai taikomas praktikoje. Manytina, kad šis metodas daug sėkmingiau gali būti taikomas praktikoje.

Kalbant apie aktyviųjų mokymo metodų taikymą, reiktų pabrėžti, kad kai kurie pateikti metodai galėjo būti nepakankamai įvertinti todėl, nes per trumpai jie praktiškai buvo taikomi arba trūko žinių, susijusių su konkrečių metodų taikymu.

Akivaizdu, kad studijų proceso dalyviai teigiamai vertina aktyviuosius mokymo metodus, padedančius teisinio ugdymo paskaitų metu mąstyti, argumentuotai kalbėti, skatinančius domėtis dėstomuoju dalyku ir šių metodų tinkamas taikymas yra priimtinas studijuojantiems teisinį ugdymą asmenims.

Išvados

Tyrimo duomenys rodo, jog, teisinio ugdymo paskaitų metu taikant aktyviuosius mokymo metodus, formuojamas studentų kritinis mąstymas. Taikant aktyviuosius mokymo metodus, yra lavinamas studentų aukštesnio lygio mąstymas, bendradarbiavimo įgūdžiai, skatinama domėtis dėstomąja medžiaga, įsitraukti į studijų procesą bei praktiškai panaudoti teorines žinias. Aktyvaus mokymo metu yra lavinamas studentų kritinis mąstymas ir savarankiškumas mokantis.

Aktyviųjų mokymo metodų taikymas studijų procese priklauso nuo dėstytojo pasirengimo ir gebėjimo juos taikyti, nuo studentų pasirengimo dirbti, taikant aktyviuosius mokymo metodus, ir nuo studijų dalyvių mokymosi skirtumų.

Daugumoje teisinio ugdymo studijų dalykų yra taikomas tik vienas arba keli aktyvieji mokymo metodai. Norint visapusiškai formuoti studentų gebėjimus, būtina, atsižvelgiant į skirtingus studentų poreikius, taikyti įvairesnius aktyviuosius mokymo metodus, kuriuos teigiamai vertina studentai. Teisi-

nio ugdymo paskaitų ir seminarų metu taikant aktyviuosius mokymo metodus, formuojamas studentų kritinis mąstymas.

Literatūros sąrašas

1. Bitinas, B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija, 2000.
2. Bižys, N.; Linkaitytė, G.; Valiukevičiūtė, A. *Pamokos mokytojui*. Vilnius: Margi raštai, 1996.
3. Bonwell, C. C.; Eison, J. A. (1991) *Active learning: creating excitement in the classroom* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2010-12-12]. <www.ericdigests.org/1992-4/active.htm>.
4. Chickering A. W.; Gamson Z. F. Development and adaptations of the seven principles for good practice in undergraduate education. *New Directions for Teaching and Learning*. 1999, 80: 75–81.
5. Čekanavičius, V.; Murauskas, G. *Statistika ir jos taikymai II*. Vilnius: TEV, 2002.
6. DiMatteo, L. A.; Anenson, T. L. Teaching law and theory through context: contract clauses in legal studies education. *Journal of Legal Studies Education*. 2007, 24(1): 19–57.
7. Jakavičius, V. *Žmogaus ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1998.
8. Jovaiša, L. *Edukologijos įvadas*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 1996.
9. Kardelis, K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus, 2007.
10. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 54-2140.
11. *Lietuvos švietimo koncepcija*. Vilnius: Leidybos centras, 1992.
12. Petty, G. *Irodymais pagrįstas mokymas*. Vilnius: Tyto alba, 2008.
13. Rajeckas, V. *Mokymo organizavimas*. Kaunas: Šviesa, 1999.
14. Ramsden, P. *Kaip mokyti aukštojoje mokykloje*. Vilnius: Aidai, 2000.
15. Reid, L. A.; Weber, C. M. Using technology-enabled active learning tools to introduce business ethics topics in business law courses: a few practical examples. *Journal of Legal Studies Education*. 2008, 25(2): 283–305.
16. Revell, A.; Wainwright, E. What Makes Lectures 'Unmissable'? Insights into Teaching Excellence and Active Learning. *Journal of Geography in Higher Education*. 2009, 33(2): 209–223.
17. Silberman, M. *The handbook of experiential learning*. San Francisco: Pfeiffer: John Wiley, 2007.
18. Šernas, V. *Profesinė pedagogika*. Vilnius: „Baltic ECO“ leidybos centras, 1995.
19. Šlapkauskas, V. *Teisės sociologijos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
20. Teresevičienė, M.; Gedvilienė, G.; Zuzevičiūtė, V. *Andragogika*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2006.
21. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
22. Vansevičius, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
23. Васильев, А. (2005) *Применение методов активного обучения в учебном процессе* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-01-20]. <<http://vasilievaa.narod.ru/mu/ucheb/StMU2.htm>>.

THE USE OF ACTIVE TEACHING METHODS AT HIGHER SCHOOLS IN LEGAL EDUCATION CLASSES

Dr. Romas Prakapas

Mykolas Romeris University

Julija Avinaitė

Mykolas Romeris University

Summary

This article presents survey data on active teaching methods in legal education courses at higher schools. The presented scientific and practical problem is what these active methods are and how to apply them in legal education lectures and seminars and how students evaluate them. The object of this research is the application of active teaching methods. The goal is to reveal the state of active teaching methods in higher education implementing legal education. Various scientific methods have been applied during the research in order to achieve the set purpose and to formulate conclusions and recommendations. The main methods used in the research are: the literature analysis and an anonymous student's survey. Collected data was processed by a computer program MS SPSS for Windows 7. Questionnaire survey data processing is based on quantitative analysis. In order to obtain generalization, analysis of the data access was chosen using probability simple random sampling (N = 402).

According to the survey, the active methods, while teaching students critical thinking, form the legal education courses during the application of active learning techniques that improve the students'

higher-level thinking, collaboration skills, interest promotion in the substance of instruction, involvement in the process of study and practical application of theoretical knowledge. Students' critical thinking and independence in the learning process were trained as well. It is argued that active learning methods in the learning process depend on the teacher's preparation and ability to apply them to students to work through the pre-active teaching methods and the study participants' learning differences. The analysis indicates that only one or more active teaching methods are used in the subjects of legal education, and in order to develop student's abilities comprehensively, for more diverse active learning techniques it is required to take into account different student's needs.

Keywords: active teaching methods, legal education, higher school.